

333ЛАТКА

This translation has been published with the financial support of NORLA, Norwegian Literature Abroad.

Објављивање ове књиге подржала је НОРЛА, фондација за помоћ књижевним преводима са норвешког језика.

ЗЗЗЛАТКА

Марит Калхул

Са норвешког превео
Радосн Косовић

Наслов оријинала

Marit Kaldhol:

ZWEET

Copyright © 2015 Det Norske Samlaget

Copyright © 2026. за српско издање, Хеликс

Norwegian edition published by Det Norske Samlaget, Oslo

Serbian translation published by agreement

with Saga Literary Agency

Издавач

Хеликс

За издавача

Бранкица Стојановић

Уредник

Бојан Стојановић

Лектор

Александра Драгосављевић

Штампа

Ф.У.К., Београд

Типографија

Adobe Text Pro, Gill Sans

Прво издање

ISBN: 978-86-6024-154-4

Смедерево, 2026.

www.heliks.rs

**Co-funded by
the European Union**

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

*Захваљујем енџомологу Фрудеу Едејору,
који је био сџручни савејник
џриликом рада на овој књизи.*

Садржај

I: Лил Миријам 9

аларм

врата се затварају

цик-цак

мрави

Apis mellifera

филм у телу

боље од ци-пи-еса

специјализација

3

камуфлажа

не диши, не шкрипи

животни век

нектар + ензим

кап меда

CCD

ритмично

друштво

жмурке

ни ружичаст ни црвен

диверзитет

кључ је у шуми

лабораторијски бело

имаго

поуздано

бог звижди

као матица

антене

теорија

презентација

Science

свеж ваздух

море

II: Сусан 85

III: Рубен 117

неспокојно кружење

острва и обале

ја сам те нашао

први разговор

тата се пење на планине

вандализам

истина

абуела

скулптура

експеримент

две тачке

EtOAc

изабран

13/1984

правоугаоник

црвена бобица
лептирице
хормон
шећер
дрон
грађење
повратак
кожа
два жива бића
инстинкт
киша

Гвантанамо
важна порука
карте и крстићи
отворен длан

IV: Лил Миријам 185

унутрашњи нагон
делић неба
комуникација
плес укруг

I
Лил Миријам

аларм

Аларм вришти.
Тресе ми тело.
Гранате ми пуцају у глави.
Гласни звуци са свих страна одједном.
Покривам уши.
Немој више, немој. Доста.
Не престаје. Звуци ми гњече мозак.
Гурам прсте у уши.
Гурам их колико могу. Запуштавам уши колико могу.
Овде сам безбедна, извукла сам се.
Овде ме неће наћи.
Познајем таван школе, познајем
овај кључ у брави.
Кључ је тежак. Чврст као гвожђе.
Само кад би аларм утихнуо.
Само кад би гранате престале да ме разносе у парампарчад.

Ја сам пчела. Соба на тавану је моја шестоугла кошница.
Врата су закључана. Кошница је безбедна. Ја сам безбедна.
Познајем овај мали троугласти прозор у соби.
Клечим, гледам напоље.
Доле су. Терористи у акцији.
Људи обучени у бело, са маскама на лицу.
Изненада су били свуда. Изненада се заорио продорни
аларм.
Непознати аутобуси стоје у школском дворишту.
Људи са маскама терају ученике
и наставнике да уђу у аутобусе.

Машу, усмеравају, гоне.

Брзо, брзо. Дођи овамо, уђи тамо.

Трапав плес.

Ученици слушају наређења, не буне се, они су
крдо неме телади која се воде у кланицу.

Шта је у кланици? Пиштољи, мачеви, кофе крви?

Кофе воде? Чија ће се глава потопити у воду?

Аларм вришти. Аларм зуји.

Сви доле држе нешто преко уста и носа.

Многи држе капе, други џемпер или шал.

Један дечак склања капу са лица на тренутак.

Терористи одмах прилазе, враћају му руку.

Ниједан повик се не сме зачути.

Само аларм.

Аларм продире у све што постоји.

врата се затварају

Директорка трчи ка аутобусу, претпоследња
излази из школске зграде.
Никад нисам видела директорку да трчи.
Сукња јој се подиже, плеше око њених бутина
као луда крила.
Директорка је огроман бумбар.
Гледа на све стране и држи своју ташну
пред устима. Коса јој се вијори.
Домарка је одмах иза директорке,
носи зелени комбинезон као увек.
Људи у белом их пожурују.

Одавде, све то изгледа мало.
Нестварно. Неважно. Увек је тако кад сам овде.
Као да летим високо у ваздуху.
Видим људе доле, а они не виде мене.
Људи са маскама личе на фигурице од снега.
Ученици изгледају као мачићи који пузе.
Домарка дави новорођене мачиће
у кофи воде. Знам, неко је то рекао.
Држи их под водом док не престану да дишу.
Онда их баци у пећ.

Сви су у аутобусима, врата се затварају.
Четири аутобуса излазе из дворишта, један за другим.
Одлазе. Школа је празна.
Аларм се искључује.
Ипак, још трепери.

У угловима пода и плафона.

Трепери у мом телу. У мојим мислима.

Мој мозак је кошница која зуји.

Бззз, бзззз, бз. Доста.

ЦИК-ЦАК

Ја сам пчела. Летела сам.
Цик-цак, цик-цак.
Лево, десно, опет лево.
Бонови мојих ципела једва су додиривали степенике.
Брза сам. Нису ме ухватили.
Нико ме неће стрпати у кавез.
Летела сам као збуњена пчела,
у супротном смеру од свих осталих.
Али нисам била збуњена. Знала сам
куда идем. Горе. Нисам хтела да ме ухвате.
Нисам хтела да ме одведу. Да ме удаве.
Кад се зачуо аларм, сви су послушно кренули
за наставницом и асистентом.
Били су дуг вијугав реп.
Неки су се дозивали, имена су летела у ваздуху као крпе.
Неки су бацали погледе на све стране.
Сви су силазили низ степенице, сишли су и изашли.
Хоп, цуп. Послушно хоп. Послушно цуп.
Само не ја.
Била сам довитљива као пчела.
Променила сам смер брзо као пчела.
Муњевито сам зграбила торбу и полетела,
цик-цак до краја ходника.
Онда увис, уза степенице.
И ево ме на тавану. Безбедна сам.
Нико ме није видео. Нико ме није приметио.
Била сам пребрза за њих. Спасла сам се.

мрави

Питања су невидљиви мрави.
Сад долазе, пузе
испод моје одеће. Пузе ми по кожи.
И по глави, у коси.
Сврби ме. Чешем се. Свраб не престаје.
Ја сам мравињак пун вредних мрава.
Сваки мрав има шест ногу.
Свако питање има шест ногу.
Питања се врзмају тамо-амо.
Куда су одвели ученике?
Шта ће им се десити?
Да ли је директорка укључена у то? А наставници?
Да ли је домарка терориста?
Да ли је директорка намерно притисла дугме за аларм,
или је и она талац? На чијој је страни?
Ко стоји иза отмице?

Безбедна сам докле год нико не зна где сам.
Нико не зна за моје скровиште.
Ово је најзабаченија соба на тавану,
и не служи ничему.
А у џепу панталона имам цедуљу,
ону коју сам добила пре него што се ово десило.
Једва сам стигла да прочитам шта пише на њој.
Тајна порука за мене. Само за мене.
Завлачим руку у џеп и осећам да је ту.
Осећам да је топла.
И лепо савијена.

Apis mellifera

– Тао, *Apis mellifera*.

Слика медоносне пчеле на позадини мог десктопа.

Увек је ту кад укључим компјутер.

Тачно годину, седам месеци и пет дана
држим је на екрану.

Стоји на групици белих љиљана.

Сад ми је потребна та бела слика. Бела боја ме смирује.

Желим да видим та крила, лака као газа. Два пара крила.

Пресијавају се, личе на свадбени вео.

Линије оцртавају шару

од неправилних вишеуглова, полигона.

Између белих латица љиљана штрче прашници.

Нуде се, отежали од жутог полена.

Пчела је спустила главу у цвет

и усисава слатки нектар.

Она је ја, желим да будем она. Да усисавам сласт.

Тело инсекта је савршено. Његову анатомију
чине глава, груди и трбух.

Три пара ногу на грудима.

Средњи пар се протеже,
грли беле латице.

Као да их нежно привија уза себе.

Танане длаке на сваком уду. Чупава леђа.

Трбух са тамним врхом
испод свадбеног вела.

Три црне пруге.

Удахни. Издахни. Диши бело.
Руке на тастатури, поглед упрт у белу слику.
Нађи бели мир у телу. Диши.
Осећам да треперење престаје.
Усредсређујем се на слику.
Apis mellifera, медоносна пчела.
Радилица, једна од неколико хиљада у друштву.
Радилица се не удаје.
А ипак личи на младу.
Млада дугачка једанаест до тринаест милиметара.
Излегне се, порасте, обавља своје задатке,
и то је то.
Кратак живот, траје само неколико недеља.
Али то је веома важан живот.

Наслонила сам се на зид. Седим удобно.
Компјутер ми греје бутине. Сад могу да га угасим.
Сад сам бела и мирна.
Прозорчић на крову пропушта светло.
Соба на тавану је велика, имам доста простора.
Дуге голе подне даске.
Има места да се плеше, да се усправи
испод средишње кровне греде.
У торби имам флашу воде.
У кутији за ужину имам парче хлеба.
Мисли су ми на правом месту.
Мирно, мирно, мирно.
Понедељак је, сада је 13:13.

***Apis mellifera*:** (латински) медоносна пчела; инсект из реда *Hymenoptera* (опнокрилци); живи у Европи и Северној Азији, хиљадама година се користила као домаћа животиња

анатомија: (грчки) наука о грађи живих организама

филм у телу

Све остале су одвезли непознати аутобуси.
Заробљени су на непознатом месту. Шта им се дешава тамо?
Да ли је терорисање почело?
Шта ако је неки ученик побегао и сакрио се
у школи? То није немогуће.
Можда неко из мог одељења.
Неко посебан би то могао да изведе.
Неко кога познајем.

Са ове висине све делује мало у дворишту.
Никог не видим. Никог не чујем.
Нико не види моје лице
на троугластом прозору.
Да ли се нешто креће дуж зида?
Да ли се неко шуња ка шупи за бицикле?
Да, школска мачка. Црно-смеђа шумска мачка.
Одавде јој не видим пруге. Одавде она изгледа
као тамна мрља са репом и четири ноге.
Скаче на плаву канту за папирни отпад.
Стоји ту неко време, окреће главу.
Да ли њуши? Да ли је начуљила уши? Да ли кашље?
Онда скаче са канте, дочекује се на своје мачје шапе.
Леже поред точка канте.
Крзно на топлом асфалту.

Мачка памти оно што њене зелене очи виде,
оно што њено тело додирује, што њена њушка осећа,
што њене уши чују.

У мачјем телу има простора за много слика.
За много албума. За много филмова који се репризирају.

Филм у телу меша се са
топлим асфалтом који стомак додирује.
Топли асфалт и шапе у трку заувек ће
бити повезани у мачјем сећању.
Колико је дуго „заувек“ за једну мачку?

боље од ци-пи-еса

Аларм је моторна тестера која ми сече кости.

Иако је искључен, осећам подрхтавање.

Црно, црвено, опасно, болно.

Тај звук постоји и не постоји. Утвара је

која лебди и трепери на зиду

и не зна шта ће са собом.

Пре неколико минута, учioniца и

ходници одјекивали су од аларма.

Вибрације су продирале у моје руке,

у моје ноге у трку. Притискале су ми уши.

Та сирена је разбијала моје речи на хиљаде комадића.

Моје речи су пуцале као балони.

Као плућа пуна воде.

Моје мисли су се ломиле као танак лед.

Још осећам подрхтавање у ушним каналима.

Да ли аларм још трепери и у ушима мачке?

Мачје тело лежи као скулптура.

Ништа не открива.

Различита бића стварају сећања на различите начине.

Мачке памте доста дуго.

Шкољке одмах заборављају.

Памћење медоносних пчела је изванредно.

Памте сложене путање, проналазе најкраћи пут

до извора нектара брже од било ког ци-пи-еса.

Памте боје, шаре, мирисе.

И саопштавају то другим пчелама – али не користе речи.

Пчеле имају свој облик комуникације:
оне плешу.

Једног дана научићу да плешем као пчела.

Ко би ме разумео?

Карл фон Фриш, ентомолог.

Али он је умро.

пи-пи-ес (GPS): (енглески) *Global Positioning System*, мрежа сателита у Земљиној орбити. Систем омогућава кориснику да са великом тачношћу утврди своју позицију. Развијен је у Сједињеним Америчким Државама за потребе војске

ентомолог: (грчки) особа која проучава инсекте

Карл фон Фриш: (1886–1982) Аустрија/Немачка, ентомолог и истраживач, први је разумео језик плеса медоносних пчела и њихову способност оријентисања у простору; добио је Нобелову награду за физиологију или медицину 1973.

физиологија: (грчки) наука о виталним функцијама живих организама

специјализација

Инсеката има више него људи,
око сто педесет милиона инсеката на сваког човека.
Можда и више.
Милионима година прилагођавали су се
природном окружењу у којем живе.
Преживели су тако што су се специјализовали.
Ниједна друга група животиња није толико
распрострањена.
Има их у арктичким пределима.
Има их у пустињским пределима.
Има их у тропским пределима.
И у слаткој води.
Има их у скоро сваком биотопу,
где год постоје услови за живот.
Има више стотина хиљада врста и многе још нису
откривене.
Бескрајно много јединки.
Као звездано небо.

Само у мору нису успели.
У огромним воденим масама које чине мора,
инсекти нису пронађени. Мада има изузетака.
Изузеци показују да је могуће и оно што је необично.
Преживљавање у сланој води је могуће.

3

Имам лабав тазтер на компјутеру.

Зад је опет отпао.

Реч је о злову з, као у речима зо, Зупермен и зиндром.

Умезто њега коризтим з.

З одлично функционише, што зе мене тиче.

Близу је на тазтатури,

Готово и нема разлике.

Змијица зе замо увија у зупротном змеру,

и има оштрије углове. Баш као ја.

З ми је рођак. Мој најближи друг-злого.

Бзз-бзз.

Таван је кошница у коју могу да улетим. Затворена и безбедна.

Тајна.

Треба да јавим мами да зам овде.

Ако не јавим, забринуће зе.

Кад зе врати интернет, позлаћу јој поруку.

Мама је причала другим родитељима

о мом зиндрому.

Хтела је да разумеју зашто зам оваква каква зам.

Да морам да радим зтвари на звој начин.

– Зиндром је покупила бојице,

рекао је неко.

Отад зу ме зви звали Зиндром.

Али један дечак за Зупермен-мајицом ми зе назмешлио.

Тад зам побегла и закрила зе овде.

То је био први пут.

камуфлажа

И даље нема никог напољу.
Нико ме не тражи.
Нико се није вратио по мене.
Људи су и раније били депортовани.
Зтотине људи. Хиљаде. Милиони.
Деца и одразли. Тинејџери.
Зклоњени као муве за прозора.
Неким је речено да иду на туширање, па су им пузтили
отровни газ.
Заспали су под тушем. И више се низу пробудили.
Неки су били затворени у кавезима на далеким озтрвима
и низу могли да се врате кући.

Одводе се и мање групе.
Девојке, замо зато што су девојке.
Деца, замо зато што су деца.
Људи који имају шарену одећу, шарену музику.
Људи који имају куказт ноз, жуту кожу, црну кожу.
Визоко чело, ниско чело. Кратке прзте, дуге прзте.
Звакакви разлози могу се змизлити.
Људи се годинама држе у кавезу.
Пљују их. Мокре на њих. Шутирају их, туку.
Тешки пзећи ланци око врата.
Уклањају их као пужеве голаће из зувише уредне баште.

Мачка још лежи на звом мезту. Једва је видим.
Тамно крзно зтапа се за азфалтом.
Криптична камуфлажа: многи инсекти

имају зпозобност да промене боју како би зе зтопили за окружењем.

Други зе камуфлирају тако што личе на околне предмете, рецимо на грану, лизт или на другог инзекта.

Неки имају упозоравајуће боје. Преваре непријатеља тако што зе праве да зу отровни или опазни.

Жута је боја упозорења. Јаркозелена такође.

Могу и да избегну пажњу тако што зе праве да зу мртве.

То је четврти начин.

камуфлажа: (француски) оно што покрива, прерушава, ствара лажну слику о нечему

криптично: (грчки) загонетно, неразумљиво, оно што скрива; од речи „крипта“: подземна пећина или ходник

не диши, не шкрипи

Зедим зазвим мирно.
Назлаћам зе на зид.
Изненада чујем лупање. Или
ми зе чини да га чујем?
Не мрдам ни прзтом, ни капком.
Злушам целим телом.
Да ли зам заиста чула нешто?
Одакле зу дошли ти звуци? Зпоља?
Или је неко ушао у зграду?
Окрећем главу ка прозору.
Напољу нема никог озим мачке.
Чекам.
Опет лупање. Неједнак ритам. Унутра је.
Неко је у школи, неко трчи
на зтепеницама, по ходницима.
Отвара врата, затвара их, назтавља даље.
Колико их је?
Колико зу близу?

Затварам узта. Не диши.
Не дозволи да зид шкрипи. Ни најмањи звук.
Ни најмањи.
Чекам.
И они тамо чекају.
Онда зе звуци приближавају. Пењу зе на зледећи зпрат.
Дрмају врата, лупају, врата зу закључана.
Врата учионице за познавање природе увек зу закључана.
Немају кључеве. Пролазе. Иду даље.

Учионица за познавање природе је на зпрату изпод мене.

Да ли мене траже?

Или је то дечак којег познајем?

Зашто ме не дозива?

Да викнем?

Гледам браву, гвоздени кључ.

Да отворим и пузим га да уђе?

ЖИВОТНИ ВЕК

Шта ако мизле да зам мртва?
Шта ако мизле да зу и мене ухватили
и одвели аутобузом?
Куда? У логор?
Мој животни век није утврђен унапред.
Кораци на зтепеништу зу тиши.
Куда иду?

Радије бих размишљала о животу пчеле радилице.
Тако је кратак да зе може змотати и змезтити
у кутију шибица. Четири до пет недеља.
И то је то. Прегледно, уредно.
Изто је за зве радилице. За једним изузетком:
Оне које зе излегну на језен, презиме у кошници,
па живе много дуже. Презпавају зиму,
збију зе и направе кутлу, матица је у зредини.
Ту је топло и угодно, између двадезет и тридезет шезт
зтепени.

Позле раде.
Излете. Плешу. Умру.

нектар + ензим

Мед на језику.

Појела зам звоје парче хлеба. Низам гладна.

Узимам гутљај воде. Низам жедна. Нећу
да злушам оне који траже у ходницима.

Хоћу да замо озећам укуз меда.

Зоба на тавану је празна. Замо подне дазке
од зида до зида. Мирна пузтињска равница.

Јован Крзтитељ је дуго живео у пузтињи.

Јео је зкавце и дивљи мед.

Инсекти могу да преживе без људи.

Али људски род не може да преживи без инсеката.

Да би произвеле килограм меда, пчеле морају да обиђу
цветове десет милиона пута.

Нектар који накупе морају да однезу у кошницу зто
тридесет хиљада пута.

Зве укупно, лете онолико колико је потребно да зе
више пута направи круг око планете. Нектар + ензим =
мед.

Док лете тамо-амо, пчеле обављају звој
најважнији задатак: полинацију, односно опрашивање.

Зладак мириз привлачи пчеле.

Долете и забију зизаљку у цвет.

Дечак који ми је дао мед има много речи.

Златко, zweet, dulce.

Позизао је мед за мог прзта. Као обрнута
зизаљка.

Мед зе изтопио у његовим узтима.

Позле је изговорио те речи: златко, zweet, dulce.

Више пута.

У зеби зам их изговарала заједно за њим. Изговарам их и
зада,

док размишљам о њему.

Неки имају мед, други желе мед.

нектар: (грчки; првобитно значење: *оно што је бесмртно*) пиће богова у грчкој митологији; слатка течност коју луче жлезде цветова; сирови сок воћа или бобица

ензим: (грчки; првобитно значење: *у киселом џесту*) протеин који подстиче одређене хемијске реакције

полинација: (латински; опрашивање) преношење зрна полена од цвета до цвета или унутар једног цвета како би настало ново семе

природна полинација: опрашивање које врше инсекти, нпр. медоносне пчеле, бумбари и лептири; одиграва се свуда где има цветajuћих биљака

комерцијална полинација: опрашивање које се врши у земљорадњи, нарочито америчкој. Пчелар пусти мноштво пчела како би опрашиле огромне засаде на којима пољопривредник гаји само једну биљку из године у годину (монокултура). Други назив је **индустријска полинација**

комерцијално: (латински) оно што има везе са трговином, оно што је исплативо, на чему се може зарадити новац

кап меда

Један човек звао се Амброзије.
Постао је епископ у Милану.
Кад је био мали, читав рој пчела
улетео му је у уста.
Сви одрасли који су то видели, повикали су
и уплашили се. Али дечак је
мирно стајао, широм отворених уста.
Пчеле су одлетеле и нису га повредиле.
Оставиле су само
капљицу меда на његовом језику.
Због те капи, Амброзије је постао
велики говорник.

Ја не говорим много.
Најчешће разговарам са собом, кад нико не слуша.
Лакше ми је да пишем.
Али није ме брига што ме други задиркују.
Једног дана ће се изненадити.
Једем мед сваки дан.

Амброзије Милански, рођен око 337. у Триру, у Галији (сада Немачкој), умро 4. априла 397. у Милану, у Италији; светац заштитник пчелара, пчела, гусака, домаћих животиња, Милана, Болоње, Ломбардије, Виђевана, Италије, епископа, воскара, студената и француског војног комесаријата; у уметности, Амброзије се представља са кошницом, децом и пастирским штапом